

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN EVRİMİ

Çağla Gül Yesevi

İstanbul Kültür Üniversitesi

İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

Araş. Gör. Dr.

E-posta: c.yesevi@iku.edu.tr

Özet

Bu çalışmada, Türk milliyetçiliğinin, Osmanlı Devleti'nde başlayan modernleşme hareketleriyle bağlantısı üzerinde durulacaktır. Yeni Osmanlılar, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki'nin Türk milliyetçiliğinin gelişmesi üzerindeki etkilerine değinilecektir. Türk milliyetçiliği, Cumhuriyet dönemiyle sınırlandırılmayacaktır. Cumhuriyet döneminde, Türk milliyetçiliğinin sınıflandırılması yapılacaktır. Bu bağlamda, Kemalist milliyetçilik, Türkçülük, Türk-İslam sentezi ve Ulusalçılık açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Türk milliyetçiliği, gelişim, sınıflandırma*

Alan Tanımı: Siyaset Bilimi

EVOLUTION OF TURKISH NATIONALISM

Abstract

This study will examine the connection between the Ottoman modernization process and Turkish nationalism. The research highlights the emergence of Turkish nationalism with the contribution of political thoughts of Young Ottomans, Young Turks and policies of the Community of Union and Progress. Also, the study will examine the main parameters of Turkish nationalism in the Republican era. This period will be classified as Kemalist Nationalism, Turkism, the Turkish-Islam Thesis and Ulusalçılık (neo-nationalism.)

Key Words: *Turkish Nationalism, development, classification*

Jel Code: F5

1. GİRİŞ

Bu çalışmada milliyetçilik kuramlarından, modernist kuram esas alınacaktır. Türk milliyetçiliği, yeni bir kavram değildir. Geç milliyetçilik olarak adlandırılır. Kökenleri, modernist teoriye göre, Osmanlı Devletiyle başlatılabilir. Batı'da Rönesans ve Reformla doğan milliyetçilik fikri, Aydınlanma çağında gelişti.

Fransız Devrimi'yle etkisini arttırdı. Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle 19. yüzyılda milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle, toprak kayıpları ve ayrılıkçı ayaklanmalar baş gösterdi.

2. OSMANLI MODERNLEŞMESİ

III. Selim devrinden itibaren ekonomik, teknolojik ve siyasal reformlar yapıldı. Amaç, imparatorluğun, Batı karşısındaki gücünün artırılmasını sağlamaktı (Karpat, 1972:245). 17. yüzyıldan sonra, Avrupa devletlerinin üstünlüğü, açıkça hissediliyordu. Rusya güçlendi, güç dengesi değişti. Osmanlı İmparatorluğunun ordusu geri kalmıştı. Bu nedenle, askeri okullar açıldı. Batılı öğretmenler getirildi (Karpat, 1959:5-7).

Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi, Avrupa'da yapısal değişikliklere neden oldu. Ticaret arttı, şehirler gelişti, teknolojik ve askeri alanda ilerleme kaydedildi. Ticaret yolları değişti. Osmanlı İmparatorluğu Karadeniz'de ticari kontrolünü kaybetti. Akdeniz'de ise Fransız ve İngilizlerin üstünlüğü, bulunmaktaydı. Osmanlı imparatorluğu, tarımsal ürünleri ihraç ederken, kahve, şeker, hammadde ve tekstil ürünleri, ithal etmeye başladı (Karpat,1972:247).

III. Selim yeni bir ordu kurmaya çalıştı, ancak başarılı olamadı. III. Selim, Fransız Devrimi'nin özgürlükçü fikirlerinden çok, 16. Louis'nin mutlak monarşisinden etkilendi (Lewis,2008:25-26). 18. Yüzyılın ikinci yarısında, ayanlar güçlendi. Merkezi hükümet vergilerin toplanması ve asker ihtiyacını karşılamak için ayanlara ihtiyaç duyuyordu. Osmanlı-Rus savaşları, merkezi hükümetin gücünün azalmasına, ayanların gücünün artmasına, neden oldu. III. Selim ve II. Mahmut, yönetimi merkezileştirmek için uğraştılar. II. Mahmut, yeni bir ordu kurmada başarılı oldu. Timar sistemini kaldırdı ve toprakları kendi yeni ordusu için yeniden dağıttı, böylelikle ayanların gücünü kırmak istedi. Bu yeni oluşturulan çiftçi ve esnaf grupları, daha istikrarlı bir ekonomik sistem için baskı yaptılar (Karpat, 1972:249-257).

Osmanlı İmparatorluğu, millet sistemine, dayanıyordu. Buna göre, Osmanlı tebaası, etnik kimliklere göre değil, dini temellere göre, sınıflandırılıyordu (Tunçay,2008:242-243). Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme ve reform çalışmaları, II. Abdülmecid döneminde de devam etti. Mustafa Reşit Paşa tarafından Tanzimat Fermanı hazırlandı. Bu fermana göre, tüm tebaaya eşit haklar veriliyordu. Can, mal ve namus güvenliği sağlanıyordu. Ayrıca ferman, devlet görevlilerinin güvenliğini de koruyordu. Tanzimat Fermanı ile millet sistemi ortadan kaldırıldı ve Osmanlılık kavramı gündeme geldi (Lewis,2008:8-11) Böylelikle eşit Osmanlı yurttaşları, Osmanlı kimliği altında birleşeceklerdi.

Amaç, Osmanlı tebaasının, padişaha bağlılığını sağlamaktır. Gelişen ayrılıkçı ve milliyetçi hareketlere karşı önlem alınmaya çalışılıyordu. Buna göre, yapılan teknolojik, ekonomik ve siyasal düzenlemelerle, Batı ülkelerinin seviyesi yakalanmaya çalışılıyor ve Osmanlı uyruklarının, devlete ve padişaha bağlılıkları pekiştirilmeye çalışılıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı karşısındaki teknolojik geriliği, toprak kayıpları, milliyetçilik hareketlerinin etkisi, yapısal değişikliklerle aşılacak istendi. Ancak, dini liderler, buna karşı çıktılar. Müslüman din adamları, bunu "Batı taklitçiliği" olarak nitelendirdiler. Hristiyan ve Musevi din adamları, konularının etkilenmesinden, güçlerinin azalmasından şikâyetçi oldular. Askerlik hizmetinden muaf olan Hristiyanlar, bu konuda verilen eşitlikten hoşlanmadılar (Canefe ve Bora, 2003:140). Bu durum, konservatif millet liderlerinin etki alanlarının zayıflatılmasına, milliyetçi hareketlerin güçlenmesine neden oldu (Poulton, 2006: 84-85). Tanzimat Fermanı, bir anlamda laikleşmeyi gündeme getirdi. Islahat Fermanı, Kırım Savaşı'nın ardından ilan edildi. Islahat Fermanı ile Müslüman ve Gayrimüslim tebaa arasında eşitlik sağlandı.

3. OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

1865 yılında, Genç Osmanlılar Cemiyeti kuruldu. Aydınlanma döneminin fikirleri, benimsendi. Cemiyet üyeleri, Fransa ve İngiltere'ye gittiler ve Batının fikirlerinden ve değerlerinden etkilendiler. Reformların laik yapısını, eleştirdiler. Namık Kemal bu grubun en önemli düşünürüydü (Karpas,1959:12-13). Anayasacılık, Osmanlılık ve Meşveret, Genç Osmanlıların savundukları kavramlardı. Şeriatın uygulanmasından yanaydılar. Tanzimat bürokratlarının, aydınlarının ve Genç Osmanlıların bugünkü anlamda milliyetçi oldukları savunulamaz. Bu dönemde gelişmiş bir Türk burjuvazisi yoktur. Türk etnik kimliğine dayalı bir milliyetçilik anlayışından söz edilemez.

3.1 Genç Osmanlıların Milliyetçiliği

Genç Osmanlılar, Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi ve Ziya Paşa, yazılarında, vatan ve hürriyet kavramlarından bahsettiler. Tanzimat'ın liberal uygulamalarını, devletin dışarıya borçlanmasını, kapitülasyonları, yasaların laikleşmesini ve şeriatın uzaklaşmasını eleştirdiler. Sonuçta, kısa süreli de olsa, Anayasal sisteme geçildi. Yeni okullar açıldı ve eğitim sistemi laikleşti. Berkes'in (1985) belirttiği gibi, yaşanan savaşlar sonucunda, toprak kayıpları oldu ve kaybedilen Osmanlı topraklarında yaşayanlar, kalan topraklara döndüler. Bu insanların yaşadıkları zulüm, Türk milliyetçiliğinin doğuşunu hızlandırdı (Kalaycıoğlu, 2005:35). Kazan, Kırım ve Azerbaycan'da burjuvazinin gelişmesiyle büyüyen Türklük bilinci, entelektüeller tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na getirildi.

Balkanlardaki milliyetçi hareketler ve Pan-Slavcılık politikaları, tepki yarattı (Belge, 2006:44,143).

Namık Kemal modernleşme ve şeriat arasında bir sentez kurulmasından yanaydı. Sürgün döneminde, Türklerin parlak dönemleri, askeri başarıları üzerinde yazdı. (Poulton, 2006:55-56). Namık Kemal'e göre vatan, ortak dil, ortak çıkarlar, ortak düşünceler ve birbirine karşı duyarlılıkla açıklanabilirdi. Namık Kemal, Şinasi ve Ziya Paşa, yabancı sözcüklerden arındırılmış bir Türkçenin yerleşmesini savunuyorlardı (Oba,1994:183-189). Ahmet Mithat Efendi, Osmanlıların kökeninin, Orta Asya'ya dayandığını ileri sürüyordu. Milliyetçiliğin, ırki bir anlamı olduğunu söylüyordu (Öğün, 1994:110-111).

Namık Kemal, Osmanlı sınırları dışında yaşayan Türklerden fazla hoşlanmıyordu, imparatorluğun bütünlüğünün zedelenmesini istemiyordu. Ali Suavi ise, Müslüman oldukları için onlarla ilgileniyordu. İslam'ın yardımıyla, Slavcılık ve Avrupalılıkla savaşılacağına, inanıyordu (Berkes, 2006:282-285). Suavi, Türk ırkının, askeri, sosyal ve medeniyet bakımından, diğer tüm ırklardan üstün olduğunu savundu. Ayrıca, Türkçenin, bütün diğer dillerden mükemmel olduğunu belirtti. Türk ırkının, kültür tarihinde en büyük rolü oynadığını ve İslam kültürünü yarattığını, söyledi (Danişmend, 1940:25).

Namık Kemal, vatani sevmemizin nedenini, onun bir parçası olmamıza bağladı. Vatan sevgisi biterse, vatanın yabancılar tarafından işgal edileceği üzerinde durdu. Vatani, kendimizden çok sevmeliyiz ve onun için kendimizi feda etmeliyiz, dedi. Osmanlı Devleti'nin ayrılıkçı ve etnik farklılıklar nedeniyle bölünmesinin mümkün olmadığını, belirtti. Bunun nedenini, aynı kavme bağlı tek bir milletin olmamasına bağladı. Girit'teki gibi bir Kürdistan fitnesinin vuku bulmayacağını, iddia etti. Osmanlı Devleti'nden ayrılanların, Rusya ya da başka yabancı devletlerin boyunduruğu altına gireceğinin altını çizdi (Özön, 1997:248-252). Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirleri, onun vatanseverlik anlayışının temellerini oluşturmaktadır. Kemal'e göre her millet, Osmanlı İmparatorluğunda, kendi varlığını koruyabilecektir (Kemal, 1872, April 22, içinde Özön, s.72). Namık Kemal, halife, İslam ordularını cihada çağırırsa, Avrupa devletleriyle baş edilebileceğini savundu. Onun anlayışına göre, Müslüman halk, haritalar, fiziksel ve mezhepsel özelliklere göre ayrılamaz. Kemal, İslam'a inananların, dini konuşmaları dinlemelerini ve dini kitapları okumalarını, birliklerini, mezhepsel çatışmalarıyla bozmamalarını tavsiye etti. (Özön, s.88) İnsanların okuma-yazma oranının düşük olduğu bir dönemde, Namık Kemal'in "Vatan yahut Silistre" adlı oyunu, insanların vatanseverlik duygularını şahlandırdı ve halk sokaklara döküldü. Bu olayın sonucunda, Namık Kemal'in sürgüne gönderildi (Kemal,

2008:7). Oyunda Subay İslam Bey, “vatanını sevmeyen, Allah’ını sevemez ”der (23-51).

3.2 Jön Türkler, İttihat ve Terakki ve Türk Milliyetçiliği

Jön Türk dernekleri, II. Abdülhamit tarafından, Osmanlı-Rus Savaşı bahane edilerek kaldırılan Meşrutiyet rejiminin yeniden kurulmasını, 1908 yılında gerçekleştirdiler. 1913 yılında, İttihat ve Terakki’nin resmi olarak iktidara gelişiyle, Türk milliyetçiliği resmi ideoloji olarak kabul gördü. Balkan Savaşlarıyla, kaybedilen topraklardan atılan Türk ve Müslüman halk, milli kimlik bilinci kazandı. Özellikle, 1915 ve 1916’da tebaanın, farklı coğrafi bölgelere yerleştirilmesinde etnik özellikler belirleyici oldu. Buna göre, Gürcüler ve Lazlar, kuzeybatı Anadolu’ya, Kürtler, İç Anadolu’ya yerleştirildiler. Sonuçta, 1. Dünya Savaşı’na gelirken, Anadolu’da Türk-Müslüman nüfus yoğunlaştı. Müslüman olmayanların asimile edilebilmeleri amaçlandı (Çağaptay, 2006:9-10).

Talat Paşa, 20 Temmuz 1915’te, eyaletlere gönderdiği telgrafla, küçük köyler dâhil olmak üzere etnografik haritalar hazırlanmasını istemiştir. 13 Mayıs 1913 tarihli İskan Kanununa göre, Bosnalı Müslümanlar, Doğu Anadolu’ya, Acaralar Bolu ve Ordu’ya, Kürtler ise Batı ve İç Anadolu’ya yerleştirileceklerdi (Çağaptay, 2006:13-23).

İttihat ve Terakki, milli burjuvazi oluşturulması için çalıştı. Devlet eliyle, fabrikalar, işletmeler kuruldu. Savaş dönemi vurgunculuğu da etkili oldu (Ahmad, 2008a:13) İttihat ve Terakki, küçük çiftlikler yerine büyük çiftliklerin kurulmasını, destekledi. Bu dönemde toprak sıkıntısı değil, işgücü sıkıntısı çekiliyordu (Ahmad, 2008b:69-70).

Bu dönemde yayınlanan dergiler Genç Kalemler ve Türk Yurdu, Türk milliyetçiliğinin gelişiminde etkili oldular.

3.2.1 Ziya Gökalp’in Milliyetçiliği

Gökalp, İttihat ve Terakki’nin önemli bir ideologudur. Gökalp, sınıf çatışmasına karşı çıktı. Onun yerine meslek gruplarının oluşturularak, halk arasında dayanışmanın sağlanmasını önerdi. Sosyalizm ve kapitalizm arasında, orta bir yol bulmaya çalıştı. Bu orta yolu tesanetçülük ya da içtimai halkçılık olarak açıkladı. Milli Ekonomi Bakanlığı kurulmasını önerdi. Milli ekonominin oluşturulması gereği, üzerinde durdu (Heyd, 140-147).

1908 yılındaki İttihat ve Terakki programında, Türkçe resmi dil olarak duyuruldu. (Yıldız, 2001, içinde Çağaptay, 2006:8). Genç Kalemler dergisinde, yabancı kelimelerden arındırılmış bir Türkçe amaçlanıyordu. Bu dergi, İttihat ve Terakki

tarafından, finansal olarak desteklendi. (Arai,2003:60,78, 87). Rusya'dan gelen Türkler de milliyetçilik fikirlerinin gelişmesinde, etkili oldular (Heyd,127).

İttihat ve Terakki Partisi, 1912 yılına kadar, Osmanlılık politikasını yürüttü. Ancak Balkan Savaşlarından sonra, Turancı görüşler etkili olmaya başladı (Heyd, s.44). II. Abdülhamit'in İslamcı politikalarının da Müslümanları birleştiremediği görüldü (Karpat,1959:25). İttihat ve Terakki ekonomik ve demografik Türkleştirme politikaları yürüttü. Trakya'da yaşayan Bulgarlarla, Bulgaristan'da yaşayan Türkler yer değiştirdi. Ege kıyılarında yaşayan Rumlarla, Makedonya Müslümanları yer değiştirdi. İttihat ve Terakki, Türk ve Müslümanları kayıran ekonomi politikaları izledi. Yaşanan savaşlar, Türk milliyetçiliğini pekiştirdi. (Çağaptay, 2006:8) Türkler ve Müslümanlar, Ermeni ve Rum dükkânlarını boykot ettiler (Sarıay, 2006:172).

Gökalp'in milliyetçiliği, kültüre dayanmaktadır. Gökalp, İslamcılık, Batıcılık ve milliyetçilik fikirlerini, birleştirmiştir.(Karpat,1959:25). Ona göre, Türk ve Müslüman kimliğini koruyarak, Batı uygarlığına girmek gereklidir. Bu bağlamda, Türkler, Batı uygarlığını tamamen kabul etmeli ama Batı kültürünün parçası olmamalıydılar (Heyd,1950:81). Gökalp, İslam'ı, milliyetçiliği, güçlendirici bir öğreti olarak gördü. Birey yerine, milleti üstün gördü (Heyd,123-125). Önceler, tüm Orta Asya'yı kapsayan Turancı fikirleri savundu. Türkiyelilik, Oğuzculuk, Turancılıktan bahsetti. Buna göre, Oğuz Türkleri arasında birlik sağlanabilir, ancak Turan uzak bir idealdir (Gökalp,2007:17-24). Gökalp, ısrarla kültürel birliğin, etnik ve ırki birlikten önemli olduğunu savunur. Ona göre millet, ortak kültürü ve dini paylaşan, aynı dili konuşan, aynı eğitimi alan, dini, ahlaki ve estetik idealleri paylaşan insanlar topluluğudur (Heyd, 62-63).

3.2.2 Yusuf Akçura'nın Milliyetçiliği

Yusuf Akçura'nın 1904 yılında kaleme aldığı "Üç Tarz-ı Siyaset" üzerinde durmakta fayda var. Akçura, 3 siyaset amacından bahsediyor. İlki, bir Osmanlı ulusu meydana getirme idealidir. Bu idealin, devletin giderek güçsüzleştiğinin fark edildiği III. Selim devrinden itibaren, modernleşme ve merkezileşme politikalarıyla, uygulanmaya çalışıldığını, biliyoruz. Tanzimat döneminde, Osmanlı milleti oluşturma ideali, yazılı hale geldi. Ancak, Fransız İhtilali'nin getirdiği fikirler, Balkanlar'da var olan ticaret ortamı, burjuvazinin varlığı, bağımsızlık ve uluslaşma hareketlerinin artmasına neden oldu. İttihat ve Terakki'nin etkili olduğu ilk dönemlerde bile savunulan bu görüş, 1913 yılından sonra terk edildi.

Akçura, Osmanlı milleti yaratma idealinin ilk defa II. Mahmut devrinde şekillendiğini, belirtti. Osmanlı milleti oluşturmanın, mümkün olmadığını açıkladı. Akçura'nın üzerinde durduğu diğer konu, İslamcılığa dayanan bir devlet yapısı kurmaktı. Bu fikri savunanlara göre, "Müslümanlık, hem din hem millettir". Bu politika, Sultan Abdülaziz döneminde savunulmaya başladı, ardından Sultan Abdulhamid de bu fikri destekledi. Bu politika ile Müslüman tebaanın bağlılığı amaçlandı. Akçura, Müslüman tebaaya sahip devletlerin, bu politikanın uygulanmasına karşı çıkacaklarını öne sürdü. Bunun yanında, birliğin oluşumunu, farklı nedenlerle, Osmanlı Türkleri gibi Müslüman ve Gayrimüslim tebaa da onaylamamaktaydı. Akçura'nın da savunduğu Türk Birliği siyasetine gelince, "*Türkler hem dini hem ırki bağlar ile pek sıkı, yalnız dini olmaktan sıkı birleşecek ve esasen Türk olmadığı halde bir dereceye kadar Türkleşmiş sair müslim unsurlar daha ziyade Türklüğü benimseyecek ve henüz hiç benimsememiş unsurlar da Türkleştirilebilecekti*". Böylelikle, sarı ırkın başındaki Japonya gibi, Osmanlı Devleti de Türklüğün dünyasını yönetecekti. Akçura, Avrupa'nın doğusu ve Asya'ya yayılmış Türklerin birleşmesini savundu. Ancak, Türklerin sadece Osmanlı geçmişini bildiklerini, Oğuzları, Cengizleri, Timur'u, Uluğ Bey'i, Farabi'yi, İbn-i Sina'yı, Nevai'yi bilmediklerini belirtti. Akçura, makalesinin sonunda, İslam'ın, Türk birliği açısından yardımcı bir unsur olduğunu kabul eder (Akçura, 2008: 35-62). Ancak, makalesinin sonunda, "Müslümanlık ve Türklük siyasetlerinin, hangisinin Osmanlı Devleti için daha yararlı ve tatbik edilebilir olduğu" sorusunu tekrarladı. Diğer eserlerinde ise Türkçülük ülküsünün, maddi temellere dayanması gerektiğini savundu.

4. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Cumhuriyet dönemi Türk milliyetçiliğini, Kemalist milliyetçilik, Türkçülük ve Türk-İslam Sentezi ve Ulusalçılık olarak sınıflandırabiliriz.

4.1 Kemalist Milliyetçilik

Kemalist milliyetçilik temellerini, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Kurtuluş Savaşıyla atmıştır. Türk milleti, milli sınırlar içerisindeki Müslümanları asli unsurlar olarak benimsemiştir. Laiklik, Batılılaşma, ekonomik kalkınma, milli burjuvazinin yaratılması, Kemalist milliyetçiliğin temel yapı taşlarıdır (Kushner, 1997:219-222). Kemalist milliyetçilik, üstten formüle edilen, seçkin bir milliyetçilik anlayışıdır. Milli-devlet kurma amacı taşır. Otoriter, kolektivist bir milliyetçiliktir (Keyder, 1997:37-46). Kemalist milliyetçilik, Batılılaşma idealine sarılır. Ancak, 1920'lerin Batısı, otoriter özellikler gösteren bir Batıydı (Oran, 1997:14). Kemalist milliyetçilik, Türk vatandaşlığına, büyük önem verdi, ırkçılığı ve İslamcı milliyetçiliği reddetti. Kemalist milliyetçilik, demokrasiden çok

cumhuriyetçilikle beraber anıldı (Kili, 2008:193-195, 208). Kemalistler, Osmanlı mirasını reddettiler (Çağaptay,2006:1-2).

Lozan Antlaşmasına göre, gayrimüslimler azınlık sayıldı, tüm Müslümanlar, yeni Türk devletinin kurucu üyesi sayıldılar (Oran 2004; Ergil, 2000:13). Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi, yeni Türk milletinin yaratılma sürecinde, yardımcı olan fikirlerdi. Güneş Dil Teorisi, Türkçenin, tüm dillerin anası olduğunu iddia ediyordu. Türk Tarih Tezi ise, Türklerin uygarlığın yaratıcıları olduğunu, Orta Asya'dan geldiklerini, Anadolu'daki medeniyetlerin kurucusu olduklarını ileri sürüyordu (Çolak,2004:83). 1950'lerden sonra, sanayi burjuvazisi, gelişti. 1960'lar ve 1970'lerde, anti-emperyalizm ve bağımsızlık, Kemalist milliyetçiliğin ana prensipleri oldu (Bora, 2003:438-440).Kemalist milliyetçilik, devletçi ekonomi politikalarının ve ithal-ikameci sistemin yerleşmesini sağladı. İthal-ikameci sistem, milliyetçi ve kalkınmacı bir sistemdir (Gülalp,1997: 54-56).

4.2 Türkçülük

Bu akım, Türkler arasında birlik kurulmasını amaçlar. Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın dışında kalmak istiyordu. Almanya'nın maddi desteği ve Almanya'nın galibiyetine duyulan inançla, Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türklerin bağımsızlığı ve bir birlik kurulması ideali ivme kazandı. Ancak, Almanya'nın yenilmesiyle, Sovyetler Birliği'nin tepkisini önlemek amacıyla, Türkçüler yargılandılar (Zürcher, 2007:205) Bu akım, yayın organlarıyla, varlığını sürdürdü. Ancak siyasal partilerde yeterince destek bulamadı. MHP, Türkçülük yerine, 1960'ların sonlarında İslami öğeleri kullanmayı tercih etti.

4.3 Türk-İslam Sentezi

ABD'nin yeşil kuşak doktrini, komünizme karşı, İslam'ı destekliyordu. ABD'nin yakın müttefiki Türkiye de bu fikrin yürütücülerinden biriydi. 1970'lerde kurulan Aydınlar Ocağı, Türk-İslam Sentezi fikrinin yerleşmesine, katkıda bulundu. Aydınlar Ocağı, Ateistleri, komünistleri, Kürt ayrılıkçıları, Hristiyanları ve İmparatorluğun çöküşüne katkıda bulunanları, düşman olarak tanımladı (Güvenç & Saylan, içinde Poulton:179-185). Aydınlar Ocağı'nın kurucusu Kafesoğlu'nun fikirleri, 1980 darbesini yapanlar, sonrasında kurulan askeri yönetim, Milliyetçi Hareket Partisi, Korkut Özal ve Turgut Özal tarafından, savunuldu (Poulton, s.180). Buna göre, İslam, Türkler için özel bir çekim gücüne sahiptir. Adalet, ölümsüz ruh kavramı, ahlak ve aile hayatı, son derece önemlidir. İslam, sosyal bağlılığı attırmak için kullanıldı. Türk İslam Sentezi Doktrini, din ve bilim arasında bir çatışma olmaması gerektiğini savunuyordu (Şen, 2010:65) Bu fikir, İslam ve Türk kültürüne önem verdi. Ordu, sosyalizm ve komünizmi son derece

tehlikeli buluyordu, bu nedenle, 1980 darbesi sonrasında, Türk-İslam sentezini destekledi (Zürcher, 2007:288). Bu akım, ordu ve muhafazakâr siyasi partiler tarafından benimsendi ve uygulandı.

4.4 Ulusalçılık

1990'ların sonu ulusalçılık akımıyla açıklanabilir. Ulusalçılık, emperyalizm ve küreselleşme karşıtı, laikliği kuvvetle savunan bir akımdır. Ulusalçılık, sol ve sağ milliyetçiliklerin, ortak olarak savundukları bir karşıtlık anlayışıdır. 1990'ların sonunda, aşırı dindarlığa, liberal ve dinci politikalara karşı duruş söz konusuydu. 1990'larda ANAP hükümetleriyle yeni bir burjuvazi ortaya çıktı. Bu kesim, dine bağlı, gelenekler ve din konusunda tutucu, serbest piyasa ekonomisi ve küreselleşme yanlılarından oluşuyordu. Sovyetler Birliğinin yıkılışıyla sağ milliyetçiliğin baş düşmanı komünizm yenildi. Böylelikle sağ ve sol milliyetçilerin ortak düşmanı, yeni oluşan burjuvazi ve din simsarları oldu. Bunun kırılma noktası, 28 Şubat süreciydi. Kemalist seçkin sistem yeniden inşa edildi. Ancak, AKP iktidarı, tehdit olarak algılandı. 2007 yılına damgasını vuran Cumhuriyet mitingleri, rejimin tehdit altında olduğunu ilan ediyordu. Ulusalçılık, Türk milliyetçiliğini, İslam'dan korumayı amaçladı. Kürt milliyetçiliğine şiddetle karşı çıktı. Sloganlarına bakarak, bu akımı savunanların ABD, AB, küreselleşme, AKP karşıtı olduğu söylenebilir. AKP iktidarı, Kürtçü-İslamcı ve laiklik karşıtı olarak nitelendirildi. Ulusalçılık akımı, ordu, CHP, ADD ve ÇYDD başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları ve ulusalçı medya organları tarafından savunuldu. 27 Nisan 2007 e-muhtırasına, Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığına engel olunmasına rağmen, ulusalçılık akımı siyasi anlamda başarılı olamadı ve AKP iktidarının 2007 seçimlerinde elde ettiği zaferin ardından tasfiye sürecine girdi. Tasfiye edilmesinin en büyük nedeni, bu akımı savunanların tümünün tek ortak paydasının AKP karşıtlığı oluşuydu. Ayrıca, küreselleşme ve liberalizmden etkilenen ulusalçıların amaçları, ortak ekonomik bir temele ve ideallere dayanmıyordu.

5. SONUÇ

Modernist kurama göre, Türk milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğunda modernleşme çalışmalarıyla, eş zamanlı olarak gelişmeye başladı. Ortak irade, ortak dil ve ortak istikbal kaygıları, imparatorluğun güçsüzleşmesi, milliyetçi ve ayrılıkçı akımlarla, ivme kazandı. Genç Osmanlılar döneminde, liberal politikalara karşı duruldu. Osmanlılık, İslamcılık fikirleriyle, imparatorluğun bir arada tutulması amaçlandı. İslam birliği ve Osmanlı milleti yaratma amaçlarında başarılı olunamadı. İttihat ve Terakki, milli burjuvaziyi yaratmak için uğraş verdi ve Türk milliyetçiliği resmi ideoloji haline geldi. Cumhuriyet döneminde tek bir

Türk milliyetçiliğinden söz edemeyiz. Ulusal politik gündem ve uluslararası sistemdeki değişimler nedeniyle, Türk milliyetçiliğini Kemalist milliyetçilik, Türkçülük, Türk-İslam Sentezi, Türkçülük, Ulusalçılık olarak sınıflandırabiliriz. Kemalist milliyetçilik, Türk vatandaşlığıyla, tüm uyrukları kapsamaya çalışır. Ancak kuruluş sürecindeki uluslararası antlaşmalar, homojen ulus-devlet kurma amacı ve otoriter politikaların sancılarını çeker ve ayrımcı politikalar uygular. Türkçülük, siyasal olarak, belli bir dönemde etkili olmuş, yayılcı politikalar ve ırkçılık nispeten radikal çevrelerce savunulmuştur. Türk-İslam Sentezi, Türk kültürünü ve İslami öğretileri öne çıkaran bir akımdır. 1970'lerden beri, Türkiye'nin gündemindedir. Ulusalçılık, 1990'ların sonundan itibaren, küreselleşmeye, liberalizme, dinci politikalara, azınlıklara haklar tanınmasına karşı çıkan, bir milliyetçi akımdır. 2000'li yıllarda, sol ve sağ milliyetçileri, AB, ABD, AKP, Şeriat, Kürtçülük karşıtlığı ile aynı potada birleştirmiştir. Ulusalçılık, 2007 yılından sonra, siyasal ve hukuksal olarak, siyasal iktidar tarafından tasfiye edilme sürecine girmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmad (a), Feroz. « The State and Intervention in Turkey.» *From Empire to Republic on the Late Ottoman Empire and Modern Turkey*, 2. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Ahmad (b), Feroz..« The Agrarian Policy of the Young Turks 1908-1918.» *From Empire to Republic on the Late Ottoman Empire and Modern Turkey*, 1. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Akçura, Yusuf. *Üç Tarz-ı Siyaset*. İstanbul. Lotus Yayınları, 2008.
- Arai, Masami. *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- Belge, Murat. *Linç Kültürü'nün Tarihsel Kökeni: Milliyetçilik*. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- Bora, Tanıl. «The National Discourses in Turkey.» *The South Atlantic Quarterly* 103, no.2/3 (2003):433-449.
- Canefe, Nergis, ve Bora, Tanıl. «Intellectual Roots of Anti-European Sentiments in Turkish Politics: The Case of Radical Turkish Nationalism.» *Turkish Studies* 4, no. 1 (2003): 127-148.
- Çağaptay, Soner. *İslam, Secularism and Nationalism in Modern Turkey: Who is a Turk?*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis, 2006.
- Çolak, Y. «Language Policy and Official Ideology in Early Republican Turkey.» *Middle Eastern Studies* 40, no.6 (2004):67-91.
- Danişmend, İsmail Hakkı. *Ali Suavi'nin Türkçülüğü*. Ankara: CHP Genel Sekreterliği Neşriyatı, 1942.

- Ergil, Doğu. «The Kurdish Problem in Turkey.» *Journal of Democracy* 11, no.3 (2000): 122-135.
- Gökalp, Ziya. *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul:İnkilap Kitabevi, 2007.
- Gülalp, H. « Modernization Policies and Islamist Policies in Turkey.» in Sibel Bozdoğan; Reşat Kasaba (Eds). *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey*.Washington: University of Washington Press, 1997.
- Heyd, Uriel. *Foundations of Turkish Nationalism: The Life and Teachings of Ziya Gökalp*. London: Luzac Company and Harvill Press, 1950.
- Kalaycıoğlu, Ersin. *Turkish Dynamics: Bridge Across Troubled Lands*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, 2005.
- Karpat, Kemal. «The Transformation of the Ottoman State 1789-1908.» *International Journal of Middle East Studies* 3, no. 3 (1972): 243-281.
- . *Turkey's Politics: The Transition to a Multi-Party System*. Princeton: Princeton University Press, 1959.
- Keyder, Çağlar. «Whither the Project of Modernity: Turkey in the 1990s.» in Sibel Bozdoğan; Reşat Kasaba (Eds). *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey*.Washington: University of Washington Press, 1997.
- Kili, Suna. *The Atatürk Revolution: A Paradigm of Modernization*, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2008.
- Kushner, D. «Self-Perception and Identity in Contemporary Turkey.» *Journal of Contemporary History* 32, no.2 (1997):219-233.
- Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: Arkadaş Kitabevi, 2008.
- Oba, Ali Engin. *Türk Milliyetçiliği'nin Doğuşu*. Ankara: İmge Kitabevi, 1994.
- Oran, Baskın. *Atatürk Milliyetçiliği: Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1997.
- Öğün, Süleyman Seyfi *Mukayeseli Sosyal Teori Bağlamında Milliyetçilik*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- Özön, M.N. *Namık Kemal ve İbret Gazetesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Poulton, H. *Top Hat, Grey Wolf and Crescent: Turkish Nationalism and the Turkish Republic*. London: Hurst & Company, 2006.
- Sarınay, Yusuf. *Türk Milliyetçiliği'nin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*. Ankara: Ötüken Yayınları, 2005.
- Şen, M. «Transformation of Turkish Islamism and the Rise of Justice and Development Party.» *Turkish Studies* 11, no. 1 (2010):59-84.
- Tunçay, Mete. *Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Zürcher, E. J. *Turkey: A Modern History*. London: I. B. Tauris, 2007.